

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΚΟΥΜΑΚΗΣ

LIVIO ROSSETTI, *Εισαγωγή στην αρχαία φιλοσοφία. Φιλολογικά δεδομένα και άλλα μεθοδολογικά εργαλεία*. Μετάφραση-επιμέλεια: Άννα Τάτση, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας, 2015, 393 σσ.

Μόλις κυκλοφόρησε από το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών η μετάφραση του βιβλίου *Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία* του Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Περούτζια Livio Rossetti, γνωστού για τις πολυάριθμες και σημαντικές, κυρίως φιλολογικές, έρευνες σε κείμενα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Η πρόταση για την έγκριση έκδοσης εκ μέρους της Ακαδημίας Αθηνών της ελληνικής μετάφρασης του ανωτέρω έργου έγινε από τον πολυγραφότατο Καθηγητή και Ακαδημαϊκό κ. Ε. Μουτσόπουλο. Το έργο μεταφράστηκε από τη φιλόλογο Δρα κα Άννα Τάτση υπό την εποπτεία της Διευδύντριας του Κέντρου, Δρος Μαρίας Πρωτοπαπά-Μαρνέλη, η οποία είχε επιφορτιστεί και με την επίβλεψη της εκδοτικής διαδικασίας.

Ο συγγραφέας έχει να επιδείξει πλούσιο επιστημονικό έργο στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία από φιλολογική κυρίως έποψη. Ο Ιταλός διανοούμενος και φιλέλληνας έχει ασχοληθεί με ένα ευρύ φάσμα της φιλοσοφίας κατά την κλασική αρχαιότητα. Συγκεκριμένα, έχει συγγράψει έργα για τους Προσωκρατικούς, τους Ίωνες και τους Ελεάτες, όπως για τους Πυθαγόρα, Ηράκλειτο, Αναξίμανδρο, Παρμενίδα και Ζήνωνα. Σημαντικές είναι επίσης οι μελέτες του για τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα, τον Ξενοφώντα και τον Αριστοτέλη. Πρόκειται για αξιόλογο μελετητή της αρχαίας φιλοσοφίας. Το ανωτέρω βιβλίο πρέπει να λεχθεί ότι δεν είναι μια σύνοψη του στοχασμού των αρχαίων φιλοσόφων, δίδει ωστόσο την υποδομή και τα εφόδια, προκειμένου να φτάσει ο μελετητής στο επίπεδο κατανόησης και ερμηνείας του φιλοσοφικού στοχασμού. Ο συγγραφέας της καθ' όλα αξιόλογης αυτής έρευνας, η οποία μεταφράστηκε με εξαιρετική πιστότητα και υποδειγματική τελειότητα από την Δρα κα Τάτση, ξεκινά από τα φιλολογικά δεδομένα, τα οποία αποτελούν και τα εργαλεία μεθόδου για την ερμηνεία και σε βάθος ανάλυση ενός φιλοσοφικού αρχαίου κειμένου. Πρόκειται για ανάλογη ενέργεια με εκείνη

* Ο Γεώργιος Χ. Κουμάκης είναι αφυπηρετήσας Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

της Τυβίγγης. Προσπαθεί δηλαδή να προβεί στο πρώτο σημαντικό βήμα πρόσληψης και εις βάθος ανάλυσης ενός έργου φιλοσοφίας κατά την αρχαιότητα, με το να δημιουργεί το γνωστικό υπόβαθρο και να δημιουργεί τις κατευθυντήριες γραμμές για μια ορθή και πλήρη κατανόησή του. Καταβάλλεται έτσι η προσπάθεια να μυηθεί ο αναγνώστης στον τρόπο που πρέπει να μελετά ένα φιλοσοφικό κείμενο της κλασικής αρχαιότητας, ώστε να το κατανοήσει ευκολότερα και ασφαλέστερα. Από την άποψη αυτή το βιβλίο είναι χρήσιμο. Δεν προχωρεί στη σύλληψη και παρουσίαση του ίδιου του νοήματος των αρχαίων στοχαστών, αλλά απλώς δημιουργεί, όπως άλλωστε δηλώνεται και στον υπότιτλο, τις προϋποθέσεις ενός τέτοιου δύσκολου και επίπονου εγχειρήματος, προς την επίτευξη του οποίου απαιτείται βέβαια η επινοητικότητα του ερευνητή.

Προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο παραδόθηκαν τα αρχαία κείμενα στη σύγχρονη εποχή εξηγώντας τη διαδικασία της αντιγραφής, το πέρασμα από τον πάπυρο στα χειρόγραφα, τις διαδικασίες συντήρησης του αρχαίου υλικού, τη φιλολογική εργασία της αποκατάστασης των αρχαίων κειμένων και τη συγκρότηση ανθολογιών αποσπασμάτων και σωμάτων κειμένων (*corpora*), καθώς επίσης και τις ερμηνευτικές δυσκολίες και προκλήσεις που γεννώνται κατά τη μελέτη των αρχαίων πηγών, και πώς μπορεί κανείς να προχωρήσει μεθοδικά σε μια κατά το δυνατόν πιο αξιόπιστη απόδοση του νοήματος του εκάστοτε έργου. Ο μελετητής πρέπει να έχει κατά νουν ότι το αρχαίο κείμενο που έχουμε μπροστά μας έχει κάμει πολύπλοκες διαδρομές μέχρι να φτάσει στη μορφή που διαθέτουμε, είναι αποτέλεσμα μιας μακράς σειράς διορθώσεων και ερμηνειών από την αρχαιότητα έως σήμερα, επομένως ένα κείμενο μπορεί να επιδέχεται διαφορετικές «μεταγλωττίσεις» και όχι οπωσδήποτε μία και μοναδική. Ο μελετητής οφείλει επίσης να λαμβάνει υπ' όψιν του τα συμφραζόμενα και γενικότερα τη φιλοσοφική τοποθέτηση του συγγραφέα, προκειμένου να κατανοήσει ένα κείμενο. Επίσης, η διαπίστωση του συγγραφέα ότι ο φιλόσοφος ενίοτε αποσιωπά τα θαυότερα νοήματά του, τα οποία υπάρχουν έτσι κρυμμένα πίσω από τις γραμμές και γι' αυτό στόπιμα είναι ενίοτε ασαφές (241, 247), ανοίγει ευρείς ορίζοντες για την ερμηνεία του Πλάτωνα επί παραδείγματι, σχετικά με τη λεγόμενη άγραφη διδασκαλία ή τον αινιγματικό τρόπο εκφοράς της φιλοσοφίας του.

Σε ξεχωριστή ενότητα (σσ. 279-307) ο συγγραφέας εξετάζει το πολύ σημαντικό κεφάλαιο της χρησιμότητας της πληροφορικής, η οποία έχει συμβάλει τα μέγιστα στην πρόσβαση και επεξεργασία των αρχαίων ελληνικών και λατινικών πηγών. Τα εργαλεία της πληροφορικής, ψηφιακοί δίσκοι, προγράμματα λογισμικού αλλά και το Διαδίκτυο, παρέχουν στις μέρες μας ένα πλήθος πολύτιμων πληροφοριών για τον μελετητή της αρχαίας φιλοσοφίας μέσω της ψηφιοποίησης πολλών δεδομένων (αρχαίες πηγές, λεξικά, βιβλιογραφικοί κατάλογοι, ηλεκτρονικά περιοδικά). Σημαντική θεωρείται και η συμβολή της πληροφορικής για εκπαιδευτικούς σκοπούς με ειδικά ηλεκτρονικά προγράμματα που επιτρέπουν τη διδακτική αλληλεπίδραση.

Η κα Άννα Τάτση έδωσε μια πολύ επιμελημένη και επιτυχημένη μετάφραση του παρουσιαζόμενου πονήματος. Η γλώσσα είναι κατανοητή, σαφής και ρέουσα, ώστε

διαβάζοντάς το δεν έχει κανείς την αίσθηση ότι πρόκειται για μετάφραση αλλά για αυθεντικό έργο. Φρόντισε επίσης να συμπληρώσει τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία κατά δήλωση του συγγραφέα. Στο τέλος του βιβλίου παρατίθενται η μνημονευόμενη βιβλιογραφία, γλωσσάριο τεχνικών όρων, ευρετήριο συγγραφέων και έργων καθώς και ονομάτων ιστορικών προσώπων της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης. Γενικά, πρόκειται για πολύ αξιόλογο έργο με ευσυνειδησία μεταφρασμένο, το οποίο αποτελεί απαραίτητο βοήθημα για κάθε φοιτητή φιλοσοφικής αλλά και για τον εξειδικευμένο μελετητή των κειμένων της αρχαίας φιλοσοφίας.